

Danskhed og sport – Danmark i OL-fodboldturneringen 1908-1960

Af Per Jørgensen

Indledning

Der er ifølge den engelske sociolog Michael Billig en permanenthed i den nationale identitetsfølelse, der hænger sammen med, at borgerne i en nationalstat betragter den verden, de lever i som værende centrum. Billig har lanceret begrebet »banal nationalisme« som udtryk for den lille dagligdagens (ubevidste) nationalisme, der står i modsætning til, men spiller sammen med og forstærker en mere politisk udtrykt nationalisme, som han kalder »hot nationalisme«. Koncepter som »os/dem« og »vores/deres« minder os dagligt om, hvem vi er, og hvad vi er. I denne verden af banal nationalisme spiller massemedierne, og den måde de kommunikerer følelser af national identitet på, en stor rolle.¹

Denne artikel beskæftiger sig med »danskhed« i bred forstand, som den blev udtrykt på sportssiderne i *Dagbladet Politiken* (herefter *Politiken*), når Danmark i perioden 1908-1960 deltog i den olympiske fodboldturnering.² »Danskhed« skal her forstås som et samlebegreb for, hvad man kan kalde nationalbevidsthed, nationalfølelse, national identitet eller, i Billigs forstand, nationalisme.³ Grundlæggende (og definerende) kan siges, at danskhed bygger på en forestilling om, at det danske folk har en særlig egenart, gudgiven eller som resultat af historien. Forskellige tider har haft forskellig opfattelse af det typiske

danske. Efter 1849 var »demokratisk sindelag« for eksempel et postuleret centralt træk ved danskheden, og i første del af 1900-tallet tog beskrivelsen af den danske folkekarakter ofte udgangspunkt i race, historie og natur. I vore dage forklares danskheden ofte som en konsekvens af lang demokratisk tradition, andelsbevægelse, foreningsliv, højskolebevægelse og bondekultur. Det samlede resultat kan, som det senere vil fremgå, opfattes både positivt og negativt.⁴

For Danmark, som for mange andre europæiske lande, står nøgleværdier som demokrati, markedsøkonomi, frihed, lighed og solidaritet centralt i den fælles selvforståelse af samfundets funktion. Danmark er et sekulært samfund, hvor religion indtil for nylig kun har haft ringe indflydelse på politik. Hvor brændstoffet til diskussion om danskhed, nationalfølelse etc. for ca. 15 år siden måske især var i relation til EU, har det i stigende grad drejet sig om etnicitet, om de herboende og tilkomne immigranter og flygtninge. Er »de« egentlig danske nok? I sportens verden blev den følelse for eksempel udtrykt i efteråret 2005, da Danmark spillede landskamp i Parken mod Tyrkiet. Her udtrykte medierne forundring over, at 2. og 3. generation af dansk-tyrkere var fans af Tyrkiet og ikke Danmark. Hvordan danskhed udvikler og ytrer sig har alt i alt stor interesse for tiden. Det nationale er således blevet til et folkebe-

greb, hvor behovet vokser for at få klar besked om, hvad der er typisk for den nationale egenart.⁵

Den stigende nationale interesse har, også herhjemme, ført til en stadig voksende mængde litteratur om emnet. Netop sport, og herunder ikke mindst fodbold som aktivitet og de olympiske lege som institution, er ofte blevet tillagt en særlig vigtig rolle i skabelsen af national identitet. Imidlertid har dansk sport generelt, det gælder også områderne fodbold og OL, kun i begrænset omfang været inddraget i empiribaserede undersøgelser af danskhed udtrykt via medierne. Grunden kan være, at resultatet af den slags undersøgelser kan have svært ved at stå mål med anstrengelserne. Det hævder i hvert fald Alan Tomlinson, som ser et problem i, at national identitet skabt gennem sport og medier er: »produkter af social konstruktion som består af komplekse former for identitetsdannelse og forestillinger«, og derfor er vanskelig at undersøge.⁶ Så ambitiøs er denne artikel imidlertid ikke. Den prøver ikke at vise, hvordan sport og medier skaber danskhed, men hvorledes denne bruges og kulturelt udtrykkes og dermed er med til at opretholde og cementere vores selvbillede.

Diskursen på sportssiderne i *Politiken* i samtlige de kampe i perioden 1908-1960, Danmark deltog i, er blevet undersøgt og analyseret. Den social-liberale avis var den største herhjemme i det meste af perioden, og dens interesse for sport var manifest. Undersøgelse af hvorledes nationalisme udtrykker sig i et land kræver international sammenligning, hvis man vil forsøge sig med generalisering. Derfor er den svenske avis *Dagens Nyheter* blevet inddraget i forbindelse med analyse af udvalgte fodboldkampe fra Sveriges deltagelse i OL 1912, 1948 og 1952.⁷

Perioden er bl.a. valgt, fordi såvel me-

diebillede som idrætsbillede var forholdsvis entydigt. Aviserne dominerede medie-billedet, foreningen var den dominerende organisationsform i idrætslivet, og amatørismen var det dominerende etiske princip for idrætsudøvelse. Fra 1908 til 1928 var avisen eneste medie i Danmark i forbindelse med OL. Radioreportagen fik først reel betydning i Danmark ved OL i Berlin (1936) og fjernsynet ved OL i Rom (1960). Dog var dækningen på ingen måde intens i 1960, og kun en lille del af danskerne havde fjernsyn.

Artiklen har altså til formål at undersøge begrebet »danskhed« i *Politiken* inden for følgende områder i perioden 1908-1960:

- Hvorledes udtrykkes danskhed i artikler fra fodbold ved OL med dansk deltagelse, og er avisens forestilling om danskhed i overensstemmelse med den gængse?
- Udtrykkes danskheden tematisk og indholdsmæssigt ens perioden igennem? Er den specielt dansk, eller er dens indhold for eksempel fællesnordisk eller -europæisk tankegods?

Teoretisk udgangspunkt

En antagelse er, at nationer er kulturelle konstruktioner, og at national identitet løbende bliver produceret og iscenesat. Et er imidlertid, hvorledes danskhed ytrer sig i avisen, noget andet hvorledes man kan forestille sig, at den skabes eller vedligeholdes hos læserne. Her kan hentes inspiration hos kulturanalysen, ikke mindst i dens »svenske variant«. ⁸ I forlængelse heraf antager denne artikel, at danskhed udformes både individuelt og socialt. Individuelt via følelser, tanker, symboler, ting, begivenheder, oplevelser etc. og socialt via familie, socialisation, baggrund og historie. Det

Figur 1: Sammenhæng mellem sport og dannelse af national identitet som udtrykt i litteraturen (Jarvie og Walker).

Argumentationstyper:

- Sport har indbygget i sig en vis konservatisme, der er med til at fremme nationalisme, patriotisme og racisme.
- Sport har i sig nogle egenskaber, der kan hjælpe med til at skabe enhed og integration for eksempel ved opbygning af nationer.
- Sport hjælper med til at forstærke nationalfølelse og kulturel nationalisme.
- Sport tilbyder en sikkerhedsventil for følelsesmæssig energi hos frustrerede mennesker og nationer.
- Sport har til tider bidraget til nationalistisk politik og folkelig nationalistisk kamp.
- Sport har, hvad enten det har været via nostalgi, mytologi, opfundne eller udvalgte traditioner, bidraget til stræben efter lokal, regional, kulturel eller global identitet.

samlede resultat er en national identitet, som gør sikker på, hvilket land/nation man føler sig knyttet til.⁹ Også Benedict Andersons teori om forestillede fællesskaber kan inddrages til forståelse af, hvordan følelse af national identitet og national opbakning ved sportslige begivenheder er knyttet sammen. Kun få sociale processer eller begivenheder kan som vigtige sportsbegivenheder tilbyde en følelse af fællesskab med mennesker, man aldrig har mødt, men som man instinktivt ved føler det samme som én selv.¹⁰

Som nævnt er der ikke lavet mange konkrete undersøgelser af sports betydning for dannelse af national identitet og følelse. Det er imidlertid almindelig antaget, at sammenhængen eksisterer. Grant Jarvie og Graham Walker har prøvet at kondensere den argumentation, der sædvanligvis bliver brugt til at forklare – den postulerede – sammenhæng (fig 1).¹¹

Sammenhængen mellem sport og danskhed, og hvorledes den ytrer sig, er således langt fra entydig. Hvorledes måler man for eksempel ægte national følelse? Yderligere er det et generelt problem at finde historisk evidens for dannelse af populær holdning.

Hvorledes isolerer og evaluerer man for eksempel effekten af sportens nationale udtryk? Hvis »nationalfølelse« er det, man undersøger? Er det på et officielt (politisk) plan? Er det følelserne hos en sportsorganisation eller en sportsleder? Er det selve »folket«? Eller er det sportsjournalisten? I dette tilfælde er det naturligvis de forskellige journalister, der udtrykker de nationale følelser. Det er dog denne artikels antagelse, at journalisterne derved samtidig udtrykker, hvad man kan kalde en »danskhedsdiskurs«, der formentlig er generelt accepteret i samfundet eller i det mindste blandt avisens læsere. Det er ligeledes antagelsen, at danskheden ofte udtrykkes på et ubevidst plan. Sportsartiklernes rent objektive værdi er formentlig afhængig af graden af udtrykt danskhed. Forstået således, at jo mere »national« en artikel er, des mindre »professionel« er den, bedømt ud fra vanlige journalistiske kriterier. Denne »lovmæssighed« er der tilsyneladende dækning for i materialet til denne artikel. Imidlertid er det ikke den journalistiske standard, der er af interesse her, men den udtrykte »danskhedsdiskurs«.

Figur 2: National identitet i sport og samfund

Sport:	Samfund:
<ul style="list-style-type: none"> – Nationalismen er tydelig – Chauvinismen er tydelig f.eks.:<ul style="list-style-type: none"> • Nationalkarakter • Nationale symboler<ul style="list-style-type: none"> ◦ Flag ◦ Nationalmelodi, etc. – Nationalfølelse er relateret til personer/situationer – Følelser er tydelige<ul style="list-style-type: none"> • Via ritualer • Fysisk udtrykt via kroppen – »Pompøs« retorik – Nationalfølelse udtrykkes (ofte) uafhængigt af:<ul style="list-style-type: none"> • Klasse • Køn • Generation • Region – Historie, traditioner og idealer er lette at se og finde – Nationalisme bliver både konstrueret nationalt og globalt	<ul style="list-style-type: none"> – Nationalismen er skjult/uklar – Chauvinismen er relativ/skjult f.eks.:<ul style="list-style-type: none"> • Nationalkarakter eller • Nationale symboler er ofte noget, man ikke taler om – Kan være svær at få øje på og være del af – Følelser er skjulte<ul style="list-style-type: none"> • Ritualer er i baggrunden • Intellektuelle – »Ædruelig« retorik – Nationalfølelse er (ofte) afhængig af:<ul style="list-style-type: none"> • Klasse • Køn • Generation • Region – Historie, traditioner og idealer er (mere) vanskelige at se og finde – Det er normalt ikke tilfældet med andre samfundsaktiviteter

Metode

Der er blevet anvendt diskursanalyse, hvis første trin har været udvælgelsen af centrale citater fra de i alt 172 små og store artikler gennem årene. Citaterne er blevet læst og kondenseret i søgen efter valid diskurs og dernæst systematiseret i tre overordnede temaer. Sport udgør, hvad der kan kaldes et »overtydligt« område ikke mindst for nationale følelser. I sport kan man sige og gøre ting for eksempel i relation til at udtrykke sin »danskhed«, som man ikke siger og gør i samfundet. Følgende oversigt (fig. 2) er delvist inspireret af den svenske etnolog Billy Ehn og et bud på, hvorledes national identitet udtrykker sig i henholdsvis sporten og samfundet.¹² Denne artikels undersøgelse tager udgangspunkt i oversigtens kategorier.

Selv om flere af kategorierne måske kan diskuteres, og selv om man generelt skal være forsigtig med at bruge en »model« baseret på nutidig kulturanalyse i historisk sammenhæng, skønnes kategorierne brugbare til at forstå og placere idrættens rolle i medierne. De undersøgelser, der hidtil er foretaget af mediers rolle og betydning for bekræftelse eller dannelse af national identitet, har oftest haft et begrænset tidsperspektiv. Denne artikel søger derimod at undersøge danskhed i et historisk perspektiv på mere end 50 år, nemlig perioden 1908-1960, og yderligere at relatere resultaterne til vore dage. Også i dette tilfælde kræves der dog særlig opmærksomhed på den vanskelighed, der ligger i sammenligning over tid af kulturelle begreber.

De fodboldkampe, der undersøges, er

Figur 3: Danmarks deltagelse i de olympiske fodboldturneringer 1908-1960

OL 1908, London					
1)	19.10.:	9-0	Frankrig B	London	Kvartfinale
2)	22.10.:	17-1	Frankrig A	London	Semifinale
3)	24.10.:	0-2	England	London	Finale (nr. 2)
OL 1912, Stockholm					
4)	30.6.:	7-0	Norge	Stockholm	Kvartfinale
5)	2.7.:	4-1	Holland	Stockholm	Semifinale
6)	4.7.:	2-4	England	Stockholm	Finale (nr. 2)
OL 1920, Brussel					
7)	28.8.:	0-1	Spanien	Brussel	
OL 1948, London					
8)	31.7.:	3-1	Ægypten	London	
9)	5.8.:	5-3	Italien	London	Kvartfinale
10)	10.8.:	2-4	Sverige	London	Semifinale
11)	13.8.:	5-3	England	London	Bronze (nr. 3)
OL 1952, Helsinki					
12)	15.7.:	2-1	Grækenland	Tampere	
13)	21.7.:	2-0	Polen	Turku	
14)	25.7.:	3-5	Jugoslavien	Helsinki	Kvartfinale
OL 1960, Rom					
15)	26.8.:	3-2	Argentina	Rom	
16)	29.8.:	2-1	Polen	Livorno	
17)	1.9.:	3-1	Tunesien	L'Aquila	
18)	6.9.:	2-0	Ungarn	Rom	Semifinale
19)	10.9.:	1-3	Jugoslavien	Rom	Finale (nr. 2)

alle i OL-regi. Fordelen derved er først og fremmest, at kampene og dermed avisreportagerne på den måde kan ses i et gentaget, internationalt, forholdsvist sammenligneligt og velkendt koncept. Samtlige periodens 19 spillede kampe er blevet analyseret, først og fremmest for at sikre en optimal mængde empiri, men også for at sikre den kulturelle bredde, de 13 forskellige modspillerlande er udtryk for.

Undersøgelsen

I perioden 1908-1960 spillede Danmark 19 fodboldkampe ved seks OL (fig. 3), og det affødte de nævnte 172 artikler i *Politiken*.

I 1908 var der kun 11 artikler, hvoraf et flertal nærmest var af notitsstørrelse. I 1960 var der 89 artikler, hvoraf mange var særdeles omfattende. Groft taget var mængden af artikler i 1948 større end den samlede dækning af OL i 1908, 1912 og 1920. Og den samlede dækning af OL i

1960 fyldte mere end alle tidligere OL til sammen. Resultaterne fra diskursanalysen er som nævnt blevet samlet i tre temaer:

Første tema:

»Danmark følger spillets regler«

Der kan i de mange års artikler i *Politiken* ikke findes eksempler på, at de danske hold ikke altid spillede fair og overholdt reglerne helt og fuldt. Det gjorde »de andre« derimod ikke. Den postulerede danske sans for fair play er i slående kontrast til andre lande, som ifølge *Politiken* ofte enten direkte bevidst overtrådte reglerne eller i det mindste bevægede sig på kanten af dem. Eksemplerne er mange: Sverige og England i 1908, England i 1912, Ægypten, Sverige, Østrig, Frankrig og Jugoslavien i 1948, Grækenland, USSR, Bulgarien, Ungarn, Tyskland, Brasilien og Rumænien i 1952 samt Ungarn og Italien i 1960. De spillede alle enten hårdt og brutalt eller var unfair på anden vis. Er der ikke et eneste eksempel i avisen gennem alle årene på tvivlsom dansk adfærd, blev ord som »uhørt«, »skandale«, »afskyeligt« etc. derimod regelmæssigt anvendt for at karakterisere »de andre« og deres spil. »*Ægypterne gjorde alle Danskerne til Invalidere*«, hedder det således i en overskrift fra OL i London i 1948. I den mere kuriøse del af denne boldgade hævdede *Politiken* i 1960, at spillerne fra Ungarn bevidst prøvede at skade de danske spillere ved hjælp af søm i støvlerne.¹³ At den danske fair holdning til spillet i længden måske ligefrem kunne være en hæmsko, fik i 1960 *Politiken* til at citere en spiller for at sige, at hvis ikke vi lærte også at bruge unoder, ville vi i længden være alt for handicappet.¹⁴ Det har næppe forholdt sig, som antydtes af *Politiken*, at de danske spillere altid, hvad »etik« angik, var af en anden og bedre moralsk

støbning end andre. En stikprøvekontrol hos *Dagens Nyheter* nuancerer da også *Politikens* skønmaleri. I 1912 påpegede *Dagens Nyheter* således før danskernes finalekamp mod englænderne at: »*Danskarna äro kända att kunna spela ytterligt hårdt om det behöfs*«. Avisen satte derfor sin lid til, at den myndige dommer kunne holde kontrol. Og i 1948 fremhævede *Dagens Nyheter* om semifinalen, som Sverige havde vundet over Danmark, at den var præget af hårdt spil fra begge sider. I *Politikens* version af de to kampes forløb var det entydigt henholdsvis englænderne og svenskerne, der stod for unoderne.¹⁵ Ovenstående må absolut ikke misforstås i retning af, at *Politiken* hævdede, at danskerne altid spillede godt. Det var langtfra tilfældet. Der var næsten altid spillere, der, selv når holdet vandt, blev udsat for kritik. De enkelte spillere var således ikke altid strålende til at spille fodbold, men det danske hold, de spillede på, var altid fair!

Amatørspørgsmålet fortjener særlig opmærksomhed, når talen falder på etik og adfærd. I Danmark var vi amatører med stort »A«, og i modsætning til i vore dage, hvor »amatør« nærmest er et skældsord, har begrebet engang været en hædersbetegnelse. I Danmark var vi stolte af at være amatører, og »de andres« sande amatørånd var ofte til diskussion. I 1912 kunne man således ifølge *Politiken* sætte spørgsmålstegn ved såvel englændernes amatørånd som deres amatørstatus. I 1948 var der ifølge den danske avis problemer med Englands, Italiens og Frankrigs amatørbegreb, og Sverige og Jugoslavien blev betegnet som helstøbte professionelle. I 1960 blev alle hold fra Østeuropa betragtet som professionelle, og det samme var tilfældet for Italiens vedkommende.¹⁶

Den store interesse for amatørspørgsmålet i *Politiken* hænger sammen med, at net-

op dette spørgsmål har sin helt særlige placering og betydning i dansk idræthistorie.¹⁷ Vi var amatører indtil de sene 1970'ere og således blandt de sidste af slagsen. Amatørspørgsmålet spillede allerede før 1900 en vigtig rolle i dansk idræt, og i de første årtier af det 20. århundrede blev amatørreglerne ikke alene brugt til at udskille de »økonomiske« syndebugke, men også de »etiske«. Reglerne blev brugt til socialisering også uden for idrætsbanen, og de var dermed ikke kun en måde at organisere og udøve idræt på, men også et princip for ordentlig, korrekt og hæderlig adfærd. Selv om idrættens ledelse i løbet af 1920'erne måtte opgive den strikse kontrol, opgav man langtfra kampen for den sande amatørisme. Til og med OL i 1948 spillede de danske spillere således uden nummer på ryggen i modsætning til modstanderne. Ledelsens argument var, at de danske spillere var amatører og ikke cirkusheste. *Politiken*, der ellers var tilhænger af amatørismen, mente dog, at det efterhånden var at drive amatørismen for vidt. Hverken publikum eller den udenlandske presse kunne jo finde ud af, hvem der var hvem.¹⁸

Andet tema:

»Engang var vi stjerner«

Frem til ca. 1920 havde Danmark ikke mindst ifølge medierne et af de bedste fodboldlandshold på kontinentet. I OL-finalerne i 1908 og 1912 tabte vi til England, fodboldspilletets moderland. Vi tabte imidlertid kun takket være en kombination af uheld (især i 1908) og inkompetente dommere samt (for) hårdt engelsk spil. I 1920 var det danske nederlag til Spanien derimod et chok, idet vi også denne gang havde anset os blandt favoritterne til guldet. Den eneste trøst, *Politiken* kunne finde i al

elendigheden, var, at en anden favorit og konkurrent England ligeledes tabte deres første kamp og således også blev slået ud.¹⁹

Det førte til brat opvågnen og efterfølgende selvransagelse, der gjorde det klart, at vi ikke længere var i fodboldteten, og de følgende år bekræftede, at nederlaget i 1920 langtfra var en enlig svale. Ved OL i 1948, 1952 og 1960 betragtede vi derfor ikke længere os selv som favoritter. Det var efterhånden snarere blevet regelen end undtagelsen, at vi tabte i nationalsporten. Selv om de danske medier således langtfra havde haft Danmark som forhåndsfavorit, fik vi alligevel bronze i 1948 og sølv i 1960. Og i 1952 blev det til en hæderlig kvartfinaleplads, inden holdet blev slået ud; igen, naturligvis, takket være en særligt ringe dommerpræstation. Heldigvis kunne man yderligere udnævne modstanderne, Jugoslavien, der dog siden tabte finalen til Ungarn, til at være verdens bedste fodboldhold, hvilket gjorde det danske nederlag yderligere ærefuldt.²⁰ De manglende forhåndsforventninger gav sig ved alle tre OL samme udtryk. Efter de første 2-3 kampe var det bemærkelsesværdigt, at der dukkede udtryk op i stil med: »*Under alle omstændigheder nåede vi længere end ventet*« (1948), »*Danskerne har hidtil klarer sig over forventning*« (1952) og »*Ingen kan bebrejde os hvis det kun bliver sølv*« (1960).²¹

Det fremgår helt klart af sammenhængen, at de danske medier nu betragtede de danske hold som 'underdogs', amatører i en professionel verden. Da holdet til trods herfor – og mod alle odds – alligevel fik succes i 1948 og 1960, var dette således ikke forventeligt. Vi var jo ikke blandt forhåndsfavoritterne. Forklaringen på den uventede succes kunne med andre ord ikke kun findes i egen dygtighed. Den blev nu også set som konsekvens af en række

Indtil ca. 1920 var vi i Danmark enige om, at vi var blandt de allerbedste fodboldnationer i Europa. Holdet fra 1908 fik sølv i London. Den unge mand med de opsmøgede ærmer, Sophus Nielsen, satte med sine 10 mål mod Frankrig scoringsrekord i en fodboldlandskamp.

særlige danske kvaliteter, der på fornem vis var blevet blandet med fodboldspillet. Både i 1948 og 1960 var der tale om dyder, der kan rubriceres i kategorier som: »holdånd«, »fællesskab om opgaven«, »kampgejst« eller »nationalkarakter«. Det blev for eksempel udtrykt således i 1960: »Medens ungarerne vil have det forfærdeligste mas med at holde styr på deres temperament, når noget mislykkes for dem, vil danskerne være kolde som det danske klima«. ²² Politiken brugte ofte klima og sociokulturelle stereotyper som en forklaring på, hvorledes forskellige lande spillede fodbold. Danmark spillede ofte med køligt overblik, enkelt og kontrolleret med hård, men fair kamp. Sydligere lande, derimod,

tenderede til at bruge 'short passing' og kompliceret spil samtidig med, at spillerne ofte tabte hovedet og brugte unfair tricks. ²³ Den slags hold skulle man være forsigtige med at overdrage initiativet til, men fik man først »fat i dem«, kunne de vælge at give helt op. Den type af generaliseringer var legio perioden igennem. Oftest var de fra journalistens egen pen, lejlighedsvis var de lagt i munden på andre. Det gælder for eksempel begrundelsen for, at syv spillere fra den polske trup ved OL i 1952 kom fra et kulminedistrikt:

»De er af hårdere stof end de andre og rent psykologisk har arbejdet i minerne ogsaa en vis indflydelse paa dem. Det er

ligesom de har større træningslyst, større spilleglæde end de andre spillere efter at have arbejdet nede under jorden hele dagen eller natten«. ²⁴

Også det, at vi var amatører kunne bruges som argument for, at det var godt nok, selv om vi ikke vandt. I 1948 skrev *Politiken* således, at ved OL, der jo var forbeholdt amatører, mødes de professionelle spillere fra Sverige og Jugoslavien i finalen, »medens Amatørerne, England og Danmark kæmper om Bronzen«. ²⁵

Tredje tema:

»Man er imponeret af Danmark«

Der er et område, som især har haft *Politikens* bevågenhed gennem den mere end 50 år lange periode i relation til OL, Danmark og fodbold. Det er en helt overvældende interesse for, hvad »de andre« mener om landsholdets spil, om dansk fodbold og om Danmark, og dermed hvad de mener om »os«. Interessen var meget stabil gennem årene med 1920, hvor Danmark blev slået ud efter én kamp og en pauver indsats, som undtagelse. Hver gang Danmark havde vundet eller blot tabt med ære, var det tilsyneladende meget vigtigt for *Politiken* at viderebringe udlandets evaluering til læserne. Udenlandske aviser og eksperter, ja selv manden på gaden, blev regelmæssigt citeret, hvis de havde noget som helst positivt at sige om det danske hold og det danske spil. Eksemplerne er utallige med særlig opmærksomhed fra *Politikens* side på de store udenlandske avisers mening. I 1908 udtrykte den samlede »Pressetribune« sin »uforbeholdne Beundring for det danske spil«. Samme år udtalte den engelske anfører tilsyneladende, at det danske hold »var det stærkeste, Englænderne nogen sinde havde besejret«. Ifølge *Politiken*

i 1912 var alle 10.000 tilskuere enige om, at det danske spil mod hollænderne var »det smukkeste, der endnu var blevet set paa Stadion« og Wolfhagens mål i samme kamp var ifølge den svenske presse »det smukkeste Maal, der nogen sinde er gjort i Sverige«. I 1920 var der i sagens natur ikke så meget at rose, men i 1948 var den flittigt citerede udenlandske presse igen begejstret for det danske spil, og en tilfældig major, som avisen havde støvet op, udtalte, at han aldrig havde set så flot en fodboldkamp som den mellem Italien og Danmark. I 1952 skabte en »jætteindsats« fornyet respekt om dansk fodbold ifølge formanden for den svenske udtagelseskomité, der også blev citeret for at rose den danske »herlige, inspirerende, opfindsomme og noble spillefacon«. Og i 1960 blev førende italienske aviser citeret for, at Danmark mod Ungarn havde vist turneringens bedste fodbold. ²⁶ Eksemplerne er mange, få er bragt her, men konklusionen er helt entydig: Det har tilsyneladende været særdeles vigtigt for *Politiken* i reportagerne fra diverse fodboldkampe ved OL at bringe læserne kundskab om hver gang, udlandet har haft noget positivt at sige om dansk fodbold, dansk spil eller Danmark.

Sverige, OL og fodbold

Sverige deltog i fodbold ved en række OL i perioden 1908-1960. Ved OL i 1908 tabte holdet i sin første kamp, og først med bronzemedaljen ved OL i 1924 fik Sverige en topplacering. Til denne artikel er referaterne i *Dagens Nyheter* fra ni kampe fra 1912, 1948 og 1952 blevet analyseret (fig. 4).

Analysen af *Dagens Nyheter* er i princippet gennemført på samme måde som i *Politiken* (se metodeafsnittet). Dog er ikke alle OL med svensk fodboldtagelse med i undersøgelsen, og ikke samtlige avisens

Figur 4: Sveriges deltagelse i de olympiske fodboldturneringer i 1912, 1948 og 1952

OL 1912, Stockholm

29.6.: 3-4 Holland Stockholm

I den efterfølgende »trøstrække« for udslagne hold tabte Sverige til Italien

OL 1948, London

2.8.:	3-0	Østrig	London	
5.8.:	12-0	Korea	London	Kvartfinale
10.8.:	4-2	Danmark	London	Semifinale
13.8.:	3-1	Jugoslavien	London	Finale (Guld)

OL 1952, Helsinki

Sverige var oversidder i første runde

22.7.:	4-1	Norge	Tampere	
23.7.:	3-1	Østrig	Helsinki	Kvartfinale
28.7.:	0-6	Ungarn	Helsinki	Semifinale
4.8.:	2-0	Tyskland	Helsinki	Bronze (nr. 3)

artikler fra de aktuelle OL er blevet udvalgt. I alt er 37 artikler blevet analyseret fordelt med 10 (1912), 15 (1948) og 12 (1952). Det svarer rundt regnet til ca. 1/3 af den samlede mængde af fodboldartikler, *Dagens Nyheter* har skrevet fra de tre OL.

De svenske artikler er især blevet brugt til at perspektivere de tre temaer, der har udkrystalliseret sig fra *Politikens* reportager. Formålet har således ikke været at finde frem til, hvad der måtte være specielt svensk, men at undersøge i hvor stort omfang *Politikens* analyser har signaleret noget specielt dansk. Hvad der generelt optræder som svensk i medierne i forbindelse med sportslig succes, har andre dog givet et bud på. De svenske sportslige egenskaber er således blevet set som evne til at samarbejde, være gode holdspillere samt have disciplin og holdånd. Svenskerne er derfor, hævdes det, bedst, når de er undervurderede, og knapt så gode, når de skal styre kampen.²⁷ Det er umiddelbart kvaliteter, der både er ret generelle, og som også bliver tillagt danske sejrige fodboldhold

af de danske medier. Måske er sandheden i virkeligheden at finde i den danske multi-kunstner Poul Henningsens ord fra 1935: »Den høj hvorfra man har udsigt over et lands særpræg er kosmopolitisk«. ²⁸ Dvs. at de karakteristika, vi som danskere tror, at vi kan tillægge os selv, også kan tillægges andre folkeslag. Hvis man imidlertid ser på den (kortfattede) analyse, der er foretaget af *Dagens Nyheter* sammenlignet med de tre temaer fra *Politiken*, tegner der sig imidlertid et »både – og«. På den ene side er det let at finde punkter, der er samstemmende mellem Danmark og Sverige. På den anden side er der trods alt forskelle.

Det giver sig ikke mindst udtryk i det første tema: »Danmark følger spillets regler«. Her fik vi i diverse reportager altid at vide af *Politiken*, at de danske hold var dydsmønstre. Det var i markant modsætning til »de andre«, der ofte snød og bedrog. I *Dagens Nyheter* er der også flere eksempler på, at andre landes hold betragtedes som underlødige, og at de svenske

hold havde særlige moralske kvaliteter. Modsætningsvis *Politiken* har den svenske avis imidlertid også eksempler på »indrømmelse« af, at også svenske hold kunne spille hårdt, grænsende til det brutale og unfair.²⁹ Eksemplerne er dog få, og man skal måske ikke lægge for meget i dem. Også *Dagens Nyheter* mente trods alt, at det er »de andre«, der spiller mest unfair. *Politikens* store interesse for, om omverdenen mon nu også er lige så gode amatører som vi, er nærmest fraværende i *Dagens Nyheter*. Der tegner sig alt i alt et mere nuanceret billede af svenske fodboldlandsholds »etik« med hensyn til »fair play« i *Dagens Nyheter*, end det er tilfældet i *Politikens* signalement af dansk fodbold. Og amatørspørgsmålet ses langtfra at have været så totalt definerende for, hvad der var korrekt idrætsudøvelse, som tilfældet var i *Politiken*.

Hvad det andet tema »Engang var vi stjerner« angår, er det sværere at foretage en sammenligning. Dertil er de to landes fodboldhistorie for forskellig i perioden. Danmark begyndte århundredet med at være blandt kontinentets bedste fodboldhold, men blev ringere og ringere. For svenskerne var forløbet modsat. De begyndte som prügelnaben med en række spektakulære nederlag, men fik i løbet af århundredet status som en slags stormagt. Danmark var i perioden frem til 1920 i egen bevidsthed altid blandt favoritterne, og når vi ikke nåede helt til tops, skyldtes det dårlige dommere og brutale modstandere. I Sverige klarede man sig ikke godt i 1912 – om end dog bedre end i 1908 (London). Det var ærgerligt, men forventeligt, og skylden blev ikke lagt på dommerne og modstanderne, men bl.a. på udtagelseskomiteen, der ikke havde givet holdet ordentlige betingelser.³⁰ Da Danmark klarede sig godt i 1948 og 1960 og tilfredsstillende i

1952, var det glædeligt og overraskende. Da Sverige fik bronze i 1952, var det »bestået« i *Dagens Nyheter*, men bestemt heller ikke mere. Holdet blev ustandseligt sammenlignet med fortiden (gulddholdet fra 1948) og faldt igennem.³¹

En forsigtig sammenligning synes at vise, at Sverige (i *Dagens Nyheter*) tenderer at se indad mod egne (manglende) kvaliteter, når det ikke går som forventet. Danmark (i *Politiken*) tenderer at lægge skylden på andre. Der er ingen reel forskel i de stereotyper, som de to aviser i øvrigt bruger, når det går tilfredsstillende. Både svensk og dansk succes skyldes ifølge begge aviser især kollektive egenskaber som teamwork, hård fight og køligt overblik.

I det tredje tema, »Man er imponeret af Danmark«, kan »Danmark« ikke uden videre byttes ud med »Sverige«. Bortset fra OL i London i 1948, kan man ikke sige, at *Dagens Nyheter* har været specielt interesseret i, hvad omverdenen har ment om svensk fodbold. Man kan selvfølgelig hævde, at der ikke var så meget at spørge om i 1912, og i 1952 var avisen som nævnt småtilfreds med de svenske præstationer til trods for bronzemedaljen. Alt i alt virker det dog, som om interessen i *Politiken* for, hvad omverdenen mener om dansk fodbold og Danmark, er både større og mere konstant, end den tilsvarende svenske interesse er det i *Dagens Nyheter*.

Diskussion

»Vi er ikke skabte til Højhed og blæst,
ved jorden at blive, det tjener os bedst«

Disse linier fra 1820 af nationalskjalden, N.F.S. Grundtvig er kendt af alle i Danmark, og de ses ofte som udtryk for noget meget dansk. En anden digter, der også ofte citeres, når diskussionen falder på

danskhed, er Aksel Sandemose. Hans »Jantelov« fra 1933 fremhæves ofte.³² De kendteste paragraffer i »loven« er formentlig den første: »Du skal ikke tro, du er noget« samt den tiende og sidste: »Du skal ikke tro, du kan lære os noget«. Danskerne har et had-kærlighedsforhold til Janteloven, der på den ene side er noget, vi identificerer os med og opfatter som meget dansk, men som på den anden side jo ikke just med sin blanding af forstilt ydmyghed og demonstrativ selvtilid er et positivt signalement af »os«.

I en mere moderne iagttagelse af danskhed er det, ifølge sociologen Peter Gundelach, en typisk dansk attitude ikke at have høje forventninger til noget som helst. I tidens løb har denne holdning været med til at placere danskerne i top i forskellige »tilfredshedsundersøgelser« mht. livskvalitet, netop fordi ambitionsniveauet ikke er højt. Politisk set ønsker danskerne at skabe konsensus om så mange emner som muligt. Dette ønske om konsensus er ofte blevet set som et bevis for en særlig dansk forhandlingsmoral, der tilsiger, at den rigtige løsning som regel kan findes via forhandling og gennem diskussion. At lægge vægt på konsensus kan også ses som en afvisning af autoritet, og Danmark har en af de mest antiautoritære befolkninger i Europa.³³ Andre forskere har påpeget, at Danmark er skrumpet noget i tidens løb, idet vi har mistet territorium til begge vore naboer, Sverige og Tyskland i diverse krige. Således har Danmark bevæget sig fra at være et land med en vis regional magt til et land uden magt, hvilket har haft betydning for vor selvopfattelse. Selv om moderniteten på den ene side også stiller sine krav til os, har traditionen på den anden side spillet en stor rolle, bl.a. i en demonstrativ stolthed over det, der nu engang er tilbage. Fornemmelsen af, at svunden storhed til trods

besidder vi som danskere en særlig moralsk kvalitet, kan følges tilbage i historien, ikke kun hos Grundtvig, og er ikke ukendt i vore dage.

Opsamlende kan man med vore dages forskning om emnet sige, at store dele af det 20. århundredes debat om danskhed indeholder et positivt (Grundtvig?) perspektiv og et negativt (Sandemose?) perspektiv. Begge eksisterer samtidigt. Det positive perspektiv tager udgangspunkt i, at danskhed hviler på begreber som »demokratisk sindelag«, »jævnhed«, »tolerance«, »lige-fremhed« og »antiautoritetstro«, mens det negative perspektiv lægger vægt på »selvtilstrækkelighed«, »ufunderet bedreværd«, »smålighed« og dyrkelse af Janteloven.³⁴

I det følgende vil diskursen om danskhed i samfundet og på *Politikens* sportssider blive sammenlignet, og herunder vil *Dagens Nyheter* blive inddraget. Indledningsvis må det fastslås, at tekststykkerne fra *Politiken* (og *Dagens Nyheter*) naturligvis i deres oprindelse kan være tendentiøst formulerede fra journalistens side. Måske har de citerede personer endog slet ikke talt med journalisten; det er der mange eksempler på i dansk sportsjournalistik historie. Det er imidlertid af mindre betydning i denne sammenhæng. Journalisten har gengivet eller måske konstrueret formuleringer, som han formentlig på et ubevidst plan mener, er i overensstemmelse med den generelle opfattelse, med »virkeligheden«.

Ifølge *Politiken* spillede Danmark som nævnt altid kun fodbold efter reglerne og under iagttagelse af fair-play og sand amatørisme. »De andre« havde ofte ikke tilsvarende høj standard. Den følelse af at opføre sig korrekt, mens de andre snyder, kan rubriceres under den tidligere nævnte »negative« danskhed som et »ufunderet bedreværd« eller måske ligefrem »smålighed«.

OL i London i 1948 gav en overraskende bronzemedalje. Gunnar Nu-Hansen, der om nogen var »Mr. Idræt-og-danskhed«, interviewer her John Hansen og Carl Aage Præst. Danmark havde vundet over Ægypten, der tilsyneladende – bemærk Hansens plaster i panden og Præsts bind om hånden – levede fuldt op til Politikens påstande gennem mere end 50 år om, at danske landshold aldrig gik over stregen, mens modstanderne meget ofte gjorde det.

Den kan genfindes i dele af debatten om vort tilhørsforhold til EU.

Fornemmelsen af, at udviklingen ikke er, hvad den burde være, eller som den har været tidligere, kunne ligeledes tolkes ud af *Politiken* og er med lidt god vilje også synlig i vore dage. Vi har sjældent, også selv om vi generelt set er tilfredse med vore livsbetingelser, høje forventninger om fremtiden. Det er et træk ved den danske »karakter«, som man (se for eksempel

Gundelach) meget ofte støder på i beskrivelser af danskhed.³⁵ Endelig må det siges, at medierne og vi også i vore dage viser en overvældende interesse i udlandets syn på »os«, især når interessen er positiv. Det er der daglige eksempler på. Vi opsøger og afspejler os stadig i omverdenens interesse, som vi tager til os med glæde. Omvendt forstyrres vi, når »de andre« ser et andet billede, end vi gør.

I sammenligningen mellem *Politiken* og

Dagens Nyheter har det vist sig, at der er visse forskelle i signalementet af »danskhed« respektive »svenskhed«. Samlet set synes det at kunne påvises, at selv om der er mange lighedspunkter mellem »danskhed« og »svenskhed« som beskrevet i aviserne, er der også forskelle. De anvendte stereotyper er således ikke kun fælles nordisk eller europæisk tankegods, men har også nationalt særpræg.

Denne undersøgelse tager udgangspunkt i nationalsporten fodbold. Det kunne selvfølgelig tænkes, at resultatet ville være blevet anderledes, hvis »svenskheden« og »danskheden« var blevet undersøgt ud fra for eksempel VM i ishockey eller badminton, hvor de to lande er i hver sin verdenselite. Et kvalificeret gæt er imidlertid, at begge lande og deres aviser ville have haft forventning om at få den nationale selv-værdsfølelse styrket, og at der ikke ville være blevet taget let på fiasko. En forventet dansk succes i badminton ville således være blevet tillagt andre årsager end en overraskende succes i fodbold. Der ville derfor formentlig være blevet trukket på andre men stadigvæk genkendelige, positive stereotyper. Det samme resultat ville man formentlig også komme til, hvis det snævert havde været Danmark og Sverige i indbyrdes fodboldopgør, der var blevet undersøgt. For eksempel i form af de såkaldte »arvefjendeopgør«, der ca. 1920-1980 havde en fremtrædende plads i de to landes medie- og idrætsbillede. Arsenal af stereotyper ville være blevet betragteligt udvidet qua den fælles historie og storebror-lillebror forholdet, men de ville formentlig stadig blive taget fra den »officielle« kasse med karakteristika. Den eneste fælles kamp i denne artikel, London 1948, antyder dette.

Konklusion

Det ser ud til, at mange af de karakteristika, der formodes at være en beskrivelse af danskhed for tiden, også kan findes i perioden 1908-1960 og endda kan trække spor endnu længere tilbage. Med den forsigtighed, der ligger i materialets art og omfang og vanskeligheden ved at foretage historisk komparation af begreber, ser det således ud til, at centrale karakteristika, der indgår i et begreb som »danskhed«, er langtidsholdbare og træder tydeligt frem på sportssiderne.

En sammenligning mellem »danskhedsdiskursen« på *Politikens* sportssider og i »samfundet« synes at vise, at der er god overensstemmelse, hvad det såkaldte »positive perspektiv« angår. *Politiken* til lægger »os« en række positive egenskaber. Det gør avisen dels direkte og dels ved at beskrive »de andre« på en måde, så vore positive kvaliteter indirekte understreges. Det er i det hele taget de positive aspekter på danskhed, *Politiken* er interesseret i, aldrig det »negative perspektiv«.

En (mindre) sammenligning mellem *Politiken* og *Dagens Nyheter* synes at vise, at selv om der er en række ligheder mellem de to avisers version af henholdsvis »danskhed« og »svenskhed«, er der også forskelle. *Politiken* benytter sig således ikke kun af stereotyper, der har udgangspunkt i fællesnordisk eller –europæisk tankegods.

Politiken er alt i alt med til at bekræfte og udbygge det (positive) billede, vi har af os selv som danskere, og *Politikens* reportager er brugbare til at analysere og forstå, hvorledes vi konstituerer »vores« nationale (positive) identitet i mødet med »dem«. *Politikens* reportager fra OL med dansk deltagelse omhandler i sagens natur internationale begivenheder, men de sættes altid i nationalt perspektiv og kontekst.

Noter

1. Billig M (1995). I denne artikel er også trukket på John Andrew Cranfields tolkning af Billig. Se: Cranfield, JA. (2000), pp. 90-95.
2. Danmark deltog også i de olympiske fodboldturneringer ved OL i 1906 (Athen), 1972 (München) og 1992 (Barcelona). Fodboldturneringen i 1906, som Danmark i øvrigt vandt, er fravalgt fordi turneringen ikke blev gennemført med et officielt dansk hold, der ydermere kun spillede mod regionale hold i turneringen. Hverken turnering eller hold anerkendes således af DIF, DBU eller IOC og satte sig ikke overvældende spor i de danske medier. Turneringerne i 1972 og 1992 er ikke medtaget, idet artiklen lægger vægt på den periode, hvor avisen var det helt centrale medie til formidling af sport.
3. Det må pointeres, at når begrebet nationalisme bruges i denne artikel, er det i Billigs forståelse af begrebet. Dvs. at nationalisme er allestedsværende og ofte udtalt, men altid kan udløses i kølvandet på mere eller mindre tilfældige begivenheder. En traditionel definering af begrebet »nationalisme« indeholder ofte mindst tre vinkler. Den første har et individuelt perspektiv, idet den tager udgangspunkt i den hengivenhed, den enkelte kan have til sin nation. Den anden vinkel er på nations- eller statsniveau og læner sig op af en doktrin, der går ud på at nationale interesser, sikkerhed etc. er vigtigere end internationale hensyn. Den sidste vinkel handler om ønsket om eller kampen for national uafhængighed. I denne artikel er det kun den første vinkel, der har interesse.
4. Den Store Danske Encyklopædi bd. 4 (København, 1996), s. 618-619.
5. Argumentet er lånt af Ehn B, Frykman J & Löfgren O. (1993), pp. 267-268. Selv om argumentet således er svensk og har 15 år på bagen, har udviklingen vist, at det stadig har stor gyldighed.
6. Tomlinson A (et al.) (1999), p. 182.
7. »Dagens Nyheter« har været aktiv i samme periode og minder som avis betraget i nogen grad om »Politiken«. Det gælder såvel politisk orientering, indflydelse i mediebilledet som interesse for sport.
8. Ehn, Frykman og Löfgren har individuelt og i forskellige kombinationer af samarbejde bl.a. vist, hvorledes national identitet er baseret på hverdagsrutine, kropsbevægelse, sportssiderne i aviserne, i forholdet til naturen etc. I bogen *Försvenskningen av Sverige* (1993) arbejder de sammen om at påvise, hvorledes »det nationale« gentagne gange ændrer form og indhold i relation til forskellige tidsperioder og sociale miljøer. Også Blain N. (et al.) (1993) har imidlertid været til inspiration.
9. Ehn B, Frykman J & Löfgren O. (1993), pp. 9-16.
10. Anderson B. (1991).
11. Grant J & Graham W. (red.) (1994), p. 7. Her oversat efter Cranfield (2000), p. 95.
12. Ehn B. (1993), pp. 204-233.
13. Dagbladet Politiken: 21. okt. 1908; 1., 5. jul. 1912; 27. jul., 29. jul., 2., 5., 11., 12. aug. 1948; 16., 17., 22., 25. jul. 1952; 6., 8., 10., sep. 1960.
14. Politiken, 5. sep. 1960.
15. Dagens Nyheter, 4. jul. 1912, Politiken 5. jul. 1912, Dagens Nyheter, 11. aug. 1948 og Politiken, 11. aug. 1948.
16. Politiken, 5. jul. 1912; 12. aug. 1948 og 22. aug. 1960.
17. Jørgensen P. (1997) pp. 163-184.
18. Politiken, 14. aug. 1948.
19. Politiken, 26. okt. 1908; 6. jul. 1912; 30. aug. 1920.
20. Politiken 26. jul. 1952.
21. Politiken, 11. aug. 1948, 25. jul. 1952, 9. sept. 1960.
22. Politiken, 6. sept. 1960.
23. Politiken, 23., 26. okt. 1908; 30. jun. 1912; 1. august 1948; 15. jul., 22. jul. 1952; 2., 6. sept. 1960
24. Politiken, 19. jul. 1952.
25. Politiken, 12. aug. 1948.
26. Politiken, 20., 25. okt. 1908; 3., 4. jul. 1912; 11. aug. 1948; 26. jul. 1952; 10. sep. 1960.
27. Ehn B. (1989), p. 62.
28. Fokus på Folkeoplysning (2005), p.12.
29. Dagens Nyheter, 11., 14. aug. 1948; 24. jul. 1952.
30. Dagens Nyheter, 22., 29. jun. 1912.
31. Dagens Nyheter, 29.7., 3. aug. 1952.
32. Sandemose A. (1933).
33. Gundelach P. (1992). Gundelach får sine antagelser bekræftet ti år efter (Gundelach P. 2002)). Også Warring A. (2003) kan i store træk bekræfte antagelserne.
34. Den Store Danske Encyklopædi, (1996) op.cit., s. 619.
35. I de internationale »tilfredshedsundersøgelser« er Danmark som nævnt altid placeret helt i top. I en undersøgelse af hvorfor danskerne altid er placeret foran for eksempel svenskerne og finnerne fremhæves bl.a., at danskerne generelt har mere

realistiske forventninger til fremtiden end broderfolkene og derfor bliver sparet for mange skuffelser. Christensen K (m. fl.) (2006), pp. 1289-1291.

Denne artikel er således på det punkt i overensstemmelse med Gundelach (1992).

Litteratur

- Anderson B. *Imagined Communities – Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London, 1991).
- Billig M. *Banal Nationalism* (London, 1995).
- Blain N. (et al.) *Sport and National Identity in the European Media* (London, 1993).
- Christensen, K. (m.fl.): *Why are Danes the world's happiest nation?* I: *British Medical Journal (BMJ)* 333-2006, pp.1289-1291.
- Cranfield JA. *Nationens ansigt. Sport og Nationalisme*. Idrætshistorisk Årbog 2000 (16), pp. 87-102.
- Den Store Danske Encyklopædi bd. 4 (København, 1996), pp. 618-619.
- Ehn B, Frykman J & Löfgren O. *Försvenskningen av Sverige* (Stockholm, 1993).
- Ehn B. »National feelings in Sport«. I: *Ethnologia Europaea* bd. XIX (1989).
- Grant J & Graham W. (red.), *Scottish Sport in the Making of the Nation – Ninety Minute Patriots?* (Leicester, 1994).
- Gundelach P. *Danskerens Særpræg*. Dansk Udenrigspolitisk Årbog 1992, pp.133-140.
- Gundelach P. *Det er dansk* (København, 2002).
- Himmelstrup J. *Forfatningen serveret på et sølvfad*. I: Fokus på Folkeoplysning 3-2005, pp.12-13.
- Jørgensen P. *Ro, Renlighed, Regelmæssighed* (Odense, 1997).
- Sandemose A. *En flygtning krydser sit spor* (København, 1933).
- Tomlinson A. (et al.). *Understanding sport – An Introduction to the Sociological and Cultural Analysis of Sport* (London, 1999).
- Warring A. *Historiens magt: grundlovsfejring 1849-1999* (Århus, 2003)

Arkivmateriale:

Dagbladet Politiken, 1908: (20.10.-29.10)

Dagbladet Politiken, 1912: (25.6.-6.7.)

Dagbladet Politiken, 1920: (23.8.-30.8.)

Dagbladet Politiken, 1948: (16.7.-15.8.)

Dagbladet Politiken, 1952: (10.7.-26.7.)

Dagbladet Politiken, 1960: (20.8.-13.9.)

Dagens Nyheter, 1912: (21.6.-8.7.)

Dagens Nyheter, 1948: (28.7.-15.8.)

Dagens Nyheter, 1952: (15.7.-3.8.)